

Ministarstvo poljoprivrede i ruralnog razvoja

PREDLOG

**NACIONALNI PROGRAM
ZA
UNAPRJEĐENJE KVALITETA SIROVOG MLIJEKA SA PLANOM ZA
POSTUPANJE SA NEUSAGLAŠENIM SIROVIM MLIJEKOM**

Podgorica, april 2018. godine

Sadržaj

<u>UVOD</u>	6
<u>CILJ PROGRAMA</u>	6
<u>ZAKONODAVNI OKVIR</u>	7
<u>INSTITUCIONALNI OKVIR</u>	7
<u>KVALITET MLIJEKA U CRNOJ GORI</u>	7
<u>AKTIVNOSTI ZA USPOSTAVLJANJE SISTEMA UNAPRJEĐENJA KVALITETA SIROVOG MLIJEKA I ROKOVI ZA REALIZACIJU</u>	8
<u>1. Kontinuirano usaglašavanje nacionalnih sa EU propisima</u>	9
<u>2. Uspostavljanje baze podataka gazdinstava na kojima se proizvodi sirovo mlijeko i objekata za preradu mlijeka na gazdinstvima</u>	9
<u>3. Unaprjeđenje sistema proizvodnje, sakupljanja i transporta sirovog mlijeka</u>	10
<u>4. Unaprjeđenje sistema za uzimanje uzoraka, označavanje i transport uzoraka sirovog mlijeka</u>	11
<u>5. Unaprjeđenje kapaciteta Laboratorije za mljekarstvo</u>	12
<u>6. Unaprjeđenje odobrenih objekata za preradu mlijeka</u>	13
<u>7. Unaprjeđenje objekata za preradu mlijeka na poljoprivrednim gazdinstvima</u>	13
<u>8. Unaprjeđenje sistema službene kontrole proizvodnje i prerade mlijeka</u>	14
<u>9. Kreiranje mjera agrarne politike kojima će se postići unaprjeđenje kvaliteta sirovog mlijeka</u>	15
<u>PLAN ZA POSTUPANJE SA NEUSAGLAŠENIM SIROVIM MLIJEKOM</u>	16
<u>PRILOG 1</u>	17
<u>PRILOG 2</u>	19
<u>PRILOG 3</u>	20

UVOD

Nacionalni program za unaprijeđenje kvaliteta sirovog mlijeka sa planom za postupanje sa neusaglašenim sirovim mlijekom treba da pruži jasne okvire, smjernice, aktivnosti, nosioce i rokove za sprovođenje pojedinih aktivnosti, kako bi se kvalitet sirovog mlijeka u Crnoj Gori unaprijedio do nivoa usaglašenosti sa propisanim EU zahtjevima.

Unaprijeđenje kvaliteta sirovog mlijeka je veoma važna aktivnost koju Crna Gora treba da sprovede na putu integracija u Evropsku uniju, pri čemu poseban aspekt treba dati uticaju kvaliteta sirovog mlijeka na bezbjednost mlijeka i proizvoda od mlijeka koji se stavljaju na tržište.

Pri izradi ovog Programa uzete su u obzir specifičnosti crnogorskog ambijenta, način stočarske proizvodnje, proizvodnja tradicionalnih crnogorskih proizvoda od mlijeka (sira i kajmaka) i druge specifičnosti.

Takođe, u obzir su uzete i sve do sada realizovane aktivnosti na unaprijeđenju kvaliteta sirovog mlijeka, u dijelu transpozicije propisa EU iz ove oblasti i njihove implementacije. Poseban akcenat je dat na postupanje sa sirovim mlijekom koje ne ispunjava propisane EU zahtjeve (neusaglašeno mlijeko), s obzirom na to da je rok za unaprijeđenje kvaliteta sirovog mlijeka utvrđen pregovaračkom pozicijom (do 2026. godine).

Ne treba posebno naglašavati da je Crna Gora mala zemlja, te da kao takva ima svoje specifičnosti i u sektoru poljoprivrede. Velika poljoprivredna gazdinstva su izuzetak, a crnogorska velika poljoprivredna gazdinstva sa 150 muznih grla, 200 ovaca ili 100 koza su mala u globalnim okvirima. Detaljan prikaz karakteristika i statističkih podataka za gazdinstava dat je u prilogu 1.

CILJ PROGRAMA

Cilj donošenja ovog Programa je:

- da se unaprijedi kvalitet sirovog mlijeka i obezbijedi upotreba za proizvodnju proizvoda od mlijeka samo sirovog mlijeka koje ispunjava propisane zahtjeve kvaliteta – ukupan broj bakterija (UBB) i broj somatskih ćelija (BSC) u skladu sa Uredbom o posebnim zahtjevima higijene za proizvode životinjskog porijekla¹;
- da se donese i sprovede monitoring zahtjeva higijene mlijeka u skladu sa Uredbom o posebnim zahtjevima higijene za proizvode životinjskog porijekla;²
- da se unaprijedi unutrašnje uređenje, prostorije i oprema objekata na gazdinstvima na kojima se vrši prerada sirovog mlijeka i proizvodnja proizvoda od mlijeka od sopstvenih životinja u skladu sa propisanim zahtjevima;
- da se u odobrenim objektima za preradu mlijeka za izvoz u Evropsku uniju, obezbijede uslovi za potpuno razdvajanje prerade usaglašenog i neusaglašenog mlijeka, uključujući i pakovanje, skladištenje i označavanje proizvoda dobijenih od usaglašenog

¹ usaglašena sa Regulativom EC broj 853/2004 –Aneks III, Odjeljak IX, Poglavlje I, Odjeljak III, u skladu sa članom 10, stav 8 (b) i članom 11 stav 10 i 11

² usaglašena sa Regulativom (EC) 853/2004

odnosno neusaglašenog mlijeka, u skladu sa Uredbom o higijeni hrane i Uredbom o posebnim zahtjevima higijene za proizvode životinjskog porijekla³;

- da se u odobrenim objektima za preradu mlijeka, koristi samo sirovo mlijeko u skladu sa zahtjevima i kriterijumima utvrđenim Uredbom o posebnim zahtjevima higijene za proizvode životinjskog porijekla;
- da se u odobrenim objektima za preradu mlijeka od strane subjekata uspostavi sistem kontrole mlijeka na prisustvo ostataka antibiotika u skladu sa Uredbom o posebnim zahtjevima higijene za proizvode životinjskog porijekla i način obaveštavanja nadležnog organa u slučaju utvrđivanja neusaglašenih rezultata ispitivanja sirovog mlijeka.

ZAKONODAVNI OKVIR

Crna Gora, na svom putu evropskih integracija, prolazi kroz zahtjevnju fazu usklađivanja propisa sa pravnom tekovinom Evropske unije, unaprjeđujući nivo obrazovanja i stručnosti proizvođača i službi u poljoprivredi, kao i jačajući institucionalnu podršku sektoru poljoprivrede. Zakonodavni okvir za hranu i mlijeko definisan je kroz pravna akta na snazi (Prilog 2).

INSTITUCIONALNI OKVIR

Nadležni organ za sprovođenje i kontrolu Programa za unaprjeđenje kvaliteta sirovog mlijeka sa planom za postupanje sa neusaglašenim sirovim mlijekom je:

- ✓ Ministarstvo poljoprivrede i ruralnog razvoja sa organima i službama u sastavu:
 - Direktorat za poljoprivredu – Direkcija za stočarstvo;
 - Odjeljenje za savjetodavne poslove u oblasti stočarstva;
 - Uprava za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove (Sektor za bezbjednost hrane i Sektor za veterinu);
- ✓ Laboratorija za mljekarstvo.

KVALITET MLJEKA U CRNOJ GORI

Kada je riječ o kvalitetu sirovog mlijeka u Crnoj Gori, raspoloživi podaci vjerovatno ne oslikavaju pravo stanje u pogledu ukupnog broja mikroorganizama i somatskih ćelija. Prepoznati su tehnički nedostaci laboratorijskih kapaciteta, neadekvatno uzorkovanje, čuvanje i transport uzoraka do laboratorije, neobučenost lica za uzimanje uzoraka, kao i nekonzistentna primjena uspostavljenih procedura kojima bi se obezbijedila potpuna pouzdanost laboratorijskih rezultata. Problem predstavlja i zastarjela oprema i Laboratorije za mljekarstvo da radi proračun geometrijske sredine ukupnog broja mikroorganizama i somatskih ćelija za pojedinačna gazdinstva.

Iako Laboratorija za mljekarstvo ne iskazuje rezultate ispitivanja proračunom geometrijske sredine ukupnog broja mikroorganizama i somatskih ćelija, podaci koje dostavlja kroz izvještaje Ministarstvu poljoprivrede su dobra i korisna osnova za planiranje aktivnosti i mjera iz ovog Programa, kao i mjera za unaprijeđenje poljoprivredne politike generalno.

Prema podacima Laboratorije za mljekarstvo u periodu od 2011-2017. godine evidentno je unaprijeđenje kvaliteta sirovog mlijeka. Tokom 2017. godine 24,53% ispitanih uzoraka sirovog kravljeg mlijeka je bilo u potpunosti usaglašeno sa EU zahtjevima, dakle ima manje od 100.000 mikroorganizama i 400.000 somatskih ćelija (Tabela 1 i Grafik 1). Detaljan prikaz higijenskih kriterijuma kvaliteta mlijeka dat je u Prilogu 3.

Tabela 1: Pregled higijenskih kriterijuma kvaliteta za mlijeko period 2011 – 2017. godine

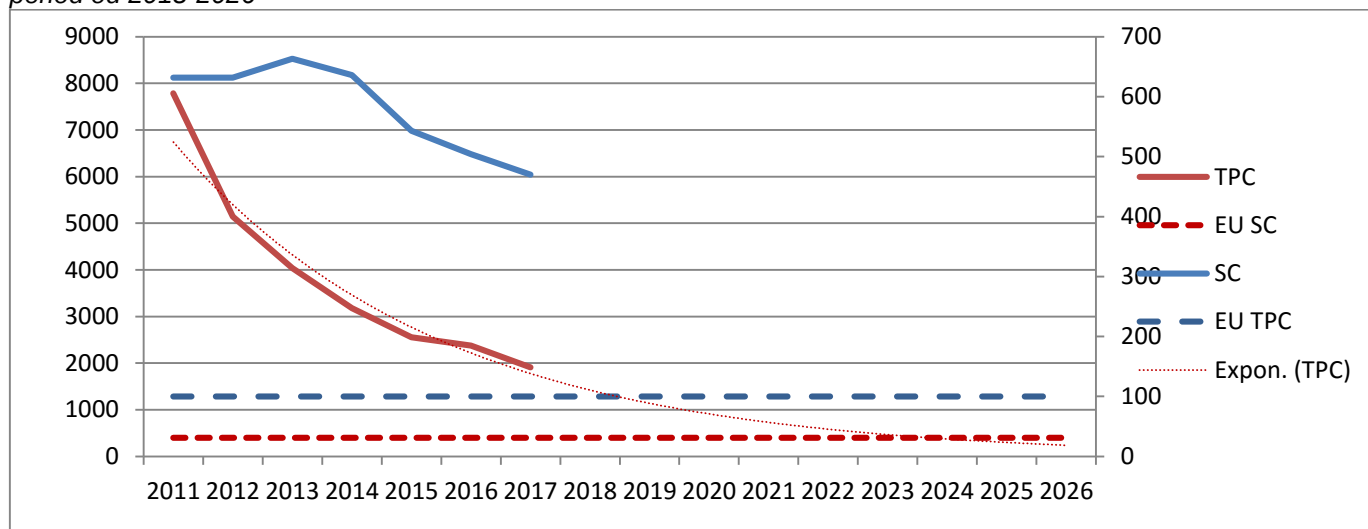
God.	Broj somatskih ćelija	Ukupan broj bakterija
	X 1000	X 1000

³ usaglašen sa Regulativama (EC) 852/2004 i 853/2004

2011	632	7789
2012	632	5142
2013	663	4036
2014	636	3179
2015	543	2556
2016	504	2376
2017	470	1907

Izvor: Laboratorija za mljekarstvo

Grafik 1: Pregled higijenskih kriterijuma kvaliteta za mlijeko za period od 2011-2017, sa trendom sa period od 2018-2026

Klasifikacija sirovog mlijeka u Crnoj Gori vršila se do kraja 2017. godine u skladu sa Uredbom o kriterijumima i načinu određivanja otkupne cijene sirovog mlijeka („Sl. list“ RCG br. 66/02) tako da prva, druga i treća klasa nijesu u skladu sa rasponom utvrđenim EU legislativom, a ni nacionalnim propisom koji je na snazi od 2016. godine (Uredba o posebnim zahtjevima higijene za proizvode životinjskog porijekla). Ministarstvo poljoprivrede je za 2017. godinu, kao mjeru podrške za unaprjeđenje kvaliteta sirovog mlijeka isplaćivalo premije u skladu sa Tabelom u nastavku. Detaljan prikaz klasifikacije sirovog mlijeka u Crnoj Gori do 2017. godine, dat je u Prilogu 3, tabela 3.3, kao i propisani parametri do 2026. godine.

Tabela 2. Broj i procenat uzoraka kravljeg mlijeka koji su ostvarili premije (2017)

PREMIJA, €			
	0.03 € 0 - 100.000 bakterija 0 - 400.000 s. ćelija	0.01 € 100.000- 200.000 bakterija 0 - 400.000 s. ćelija	0 € više od 200.000 bakterija više od 400.000 s. ćelija

U 2018. Agrobudžetom predviđena je Podrška razvoju tržišne proizvodnje mlijeka, a podrška vidu u premije za kvalitet se ostvaruje na sljedeći način:

- 0,03€ po litru isporučenog kravljeg mlijeka za sirovo mlijeko koje ima manje od 100.000 mikroorganizama i manje od 400.000 somatskih ćelija u ml.

AKTIVNOSTI ZA USPOSTAVLJANJE SISTEMA UNAPRJEĐENJA KVALITETA SIROVOG MLJEKA I ROKOVI ZA REALIZACIJU

Za postizanje cilja unaprjeđenja kvaliteta sirovog mlijeka u Crnoj Gori, potrebno je realizovati sljedeće aktivnosti sa jasno definisanim rokovima i nosiocima aktivnosti:

1. kontinuirano usaglašavanje sa EU propisima u oblasti kojom se uređuje kvalitet sirovog mlijeka;

2. nadogradnja baze podataka gazdinstava na kojima se proizvodi sirovo mlijeko i objekata za preradu sirovog mlijeka na gazdinstvima;
3. unaprijeđivanje sistema proizvodnje, sakupljanja i transporta sirovog mlijeka, kojim će se obezbijediti da mlijeko rashlađeno na propisanu temperaturu što prije stigne u objekat za preradu, a ukoliko to nije moguće zbog udaljenosti obezbijediti opremu za hlađenje (laktofrije) ili organizovati sakupljanje i hlađenje mlijeka na odgovarajući način;
4. unaprijeđivanje sistema za uzimanje uzoraka, označavanje i transport uzoraka sirovog mlijeka i sprovođenje obuka i sertifikovanje lica za uzimanje i dostavljanje uzoraka;
5. unaprijeđivanje kapaciteta Laboratorije za mljekarstvo - opremanje i osposobljavanje za laboratorijska ispitivanja i proračun geometrijske sredine uzoraka i utvrđivanje prisustva ostataka antibiotika u dostavljenim uzorcima, u skladu sa Uredbom o posebnim zahtjevima higijene za proizvode životinjskog porijekla i Pravilnikom o metodama za uzimanje uzoraka i laboratorijska ispitivanja termički obrađenog i sirovog mlijeka;
6. unaprijeđenje odobrenih objekata za preradu mlijeka u skladu sa Nacionalnim programom za unaprijeđenje objekata za proizvode životinjskog porijekla i objekata za nusproizvode životinjskog porijekla, koji je Vlada Crne Gore usvojila na sjednici od 12. jula 2017. godine;
7. unaprijeđenje objekata za preradu mlijeka na poljoprivrednim gazdinstvima;
8. unaprijeđivanje sistema službene kontrole proizvodnje sirovog mlijeka i prerade mlijeka;
9. kreiranje mjera agrarne politike kojima će se postići unaprijeđenje kvalitata sirovog mlijeka;
10. definisanje načina – plana za postupanje sa neusaglašenim sirovim mlijekom.

1. Kontinuirano usaglašavanje sa EU propisima

Crna Gora je, u skladu sa Strategijom za transpoziciju i implementaciju pravne tekovine Evropske unije za poglavlje 12, prenijela relevantne EU propise kojima je uređena oblast kvaliteta i bezbjednosti sirovog mlijeka i proizvoda od mlijeka u nacionalno zakonodavstvo. Izmjene u EU propisima se u kontinuitetu prate i ažuriraju u nacionalno zakonodavstvo.

U cilju efektivnije implementacije usvojenih propisa, planirano je donošenje uputstava, instrukcija i vodiča, kako bi se subjektima u poslovanju mlijekom (proizvođačima i prerađivačima) približili propisani zahtjevi i olakšala njihova primjena.

Nosilac posla: Ministarstvo poljoprivrede i ruralnog razvoja - Uprava za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove i Odjeljenje za savjetodavne poslove u oblasti stočarstva i Laboratorija za mljekarstvo

Rok: kontinuirano, počev od IV kvartala 2018. godine

2. 2. Nadogradnja baze podataka gazdinstava na kojima se proizvodi sirovo mlijeko i objekata za preradu mlijeka na gazdinstvima

Na osnovu Zakona o identifikaciji i registraciji životinja uspostavljen je Centralni registar gazdinstava i životinja koji vodi Uprava za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove. Registar sadrži: identifikacioni kod gazdinstva, geografske koordinate, odnosno adekvatan pokazatelj geografske lokacije gazdinstva, vrste i broj životinja koje se čuvaju na gazdinstvu, podatke o držaocu, tip proizvodnje i mjere zdravstvene zaštite sprovedene na gazdinstvu. Podaci u Centralnom registru čuvaju se o svakom pojedinačnom gazdinstvu tri godine od dana kada poslednja životinja napusti to gazdinstvo.

U Centralnom registru se takođe evidentiraju i mjere zdravstvene zaštite koje se sprovode za svaku pojedinačnu životinju. Podaci o mjerama zdravstvene zaštite unose se u Centralni registar od strane ovlašćenih veterinarskih ambulanti, kao i rezultati laboratorijskih ispitivanja koje vrši Specijalistička veterinarska laboratorija. Ova laboratorija je ovlašćena za dijagnostiku zaraznih bolesti životinja i njen informacijski sistem (LABIS) je povezan sa Centralnim registrom životinja, tako da se svaki pojedinačni rezultat analize automatski vezuje za životinju. Na taj način u Centralnom registru postoje informacije za svaku pojedinačnu životinju o statusu zdravlja u odnosu na TBC i brucelozu, kao i o drugim mjerama zdravstvene zaštite.

Pored proizvođača koji predaju mlijeko odobrenim objektima za preradu mlijeka (u 2017. godini ih je bilo oko 2000), ima oko 1000 registrovanih proizvođača koji prerađuju mlijeko na sopstvenom gazdinstvu od sopstvenih životinja i proizvode (sir i kajmak) stavljaju na tržište. Ovi proizvođači su registrovani u Upravi za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove, kao mali proizvođači sira i kajmaka od sopstvenih životinja.

Uprava je pripremila neophodne procedure za dodjelu statusa gazdinstava zvanično slobodnih od tuberkuloze i bruceloze. Ovo je neophodan uslov za proizvodnju sirovog mlijeka koje je usaglašeno u dijelu zdravstvenih zahtjeva. U toku je unaprjeđenje Centralnog registra koje će omogućiti sprovođenje procedure za dodjelu statusa gazdinstvu - slobodno od tuberkuloze i bruceloze.

Postojeći Centralni registar je dobra osnova za nadogradnju i uspostavljanje baze podataka o svim gazdinstvima koje proizvode sirovo mlijeko, predaju mlijeko odobrenim objektima za preradu mlijeka i objekata za preradu mlijeka na gazdinstvima. Centralni registar treba biti nadograđen na način da se selektuju gazdinstva koja predaju mlijeko odobrenim objektima za preradu mlijeka i gazdinstava koje vrše preradu mlijeka na sopstvenom gazdinstvu, sa informacijama o zdravstvenom statusu.

Nosilac aktivnosti: Ministarstvo poljoprivrede i ruralnog razvoja – Uprava za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove

Rok: za uspostavljanje baze podataka gazdinstava koja predaju mlijeko objektima za preradu mlijeka i objekata za preradu mlijeka na gazdinstvima sa informacijama o zdravstvenom statusu: IV kvartal 2018. godine

3. Unaprjeđenje sistema proizvodnje, sakupljanja i transporta sirovog mlijeka

Kako bi se obezbjedilo ispunjavanje propisanih zahtjeva za proizvodnju sirovog mlijeka, neophodno je prvenstveno unaprijediti uslove u objektima za držanje i uzgoj muznih grla, higijenu muže, uključujući opremu za mužu i prostorije/prostor za čuvanje mlijeka na gazdinstvu.

Propisano je da oprema za mužu i prostorije/prostori u kojima se mlijeko skladišti, njime rukuje ili se hladi, moraju biti smješteni i izgrađeni na način kojim se sprječava kontaminacija mlijeka. Prostor za skladištenje mlijeka mora biti zaštićen od štetočina i na odgovarajući način odvojen od prostora u kojem su smještene životinje i mora imati odgovarajuću opremu za hlađenje. Površine opreme koje dolaze ili mogu doći u kontakt sa mlijekom (pribor, posude, oprema za mužu, sakupljanje ili transport) moraju se lako čistiti i, prema potrebi, dezinfikovati i održavati u dobrom stanju, a za njihovu izradu moraju se upotrebljavati glatki, perivi i netoksični materijali.

Kako bi se unaprijedili uslovi u objektima za držanje muznih grla, higijena muže i čuvanje mlijeka na mjestu proizvodnje, neophodno je da proizvođači mlijeka obezbijede odgovarajuće objekte za držanje životinja, opremu za mužu i čuvanje mlijeka.

Ministarstvo poljoprivrede i ruralnog razvoja svake godine kroz mjere Agrobudžeta opredjeljuje finansijska sredstva za podršku proizvodnje mlijeka, unaprijeđenje objekata i kupovinu opreme za mužu i čuvanje mlijeka. Ove mjere podrške Ministarstva treba i nastaviti.

Takođe je neophodno sprovesti edukaciju proizvođača mlijeka o zahtjevima za držanje muznih grla, higijenu muže i čuvanja mlijeka, kojima će se podići nivo znanja proizvođača, a time i kvalitet sirovog mlijeka i bezbjednost proizvoda od mlijeka.

Nosilac posla: Ministarstvo poljoprivrede i ruralnog razvoja Direkcija za stočarstvo, Odjeljenje za savjetodavne poslove u oblasti stočarstva, Uprava za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove

Rok: za sprovođenje obuke proizvođača mlijeka: kontinuirano, počev od IV kvartala 2018. godine

Sabirni centri za sakupljanje mlijeka ne postoje, tako da se prikupljanje mlijeka vrši direktno sa gazdinstava, a organizovano prikupljanje mlijeka vrše odobreni objekti za preradu mlijeka. Prema podacima dobijenim od subjekata koji prerađuju otkupljeno mlijeko i Laboratorije za mljekarstvo, temperatura sirovog mlijeka prilikom sakupljanja ukazuje da nema adekvatnog rashlađivanja mlijeka, naročito kod manjih proizvođača, koji nemaju opremu za hlađenje (laktofrije). Ovo je kritična tačka i jedan od bitnih uzroka visokog procenta sirovog mlijeka koje nije usaglašeno sa propisanim zahtjevima u odnosu na ukupnu količinu ispitanog mlijeka.

Propisano je da se mlijeko u slučaju svakodnevnog sakupljanja, mora odmah ohladiti do temperature ne više od 8°C ili ne više od 6°C ako se sakupljanje ne obavlja svakodnevno. Takođe, mlijeko se mora transportovati specijalizovanim vozilima, a tokom transporta mora se održavati hladni lanac i pri dolasku u odobreni objekat za preradu, temperatura mlijeka ne smije biti viša od 10°C. Prevoz mlijeka se sada vrši cistijernama različitih kapaciteta - prilagođenih za prikupljanje mlijeka na teško dostupnim terenima, koje su izolovane, ali bez dodatnog hlađenja. Cistijerne su pregrađene, što omogućava odvojeno sakupljanje i prevoz mlijeka.

Kako bi se obezbijedilo sakupljanje, skladištenje i transport mlijeka ohlađenog na propisanoj temperaturi potrebno je, posebno na područjima na kojima veći broj manjih proizvođača koji predaju mlijeko odobrenim objektima za preradu, izgraditi sabirne centre. Istovremeno, subjekti koji vrše transport sirovog mlijeka treba da obezbijede odgovarajuća prevozna sredstva (cistijerne) kojima će se obezbijediti sigurnost održavanja hladnog lanca, na temperaturi ne višoj od 10°C.

Ministarstvo poljoprivrede i ruralnog razvoja svake godine kroz mjere Agrobudžeta opredjeljuje podršku za uspostavljanje sabirnih centara za mlijeko. Putem učešća u finansiranju troškova otkupa mlijeka, uključujući funkcionisanje odobrenih sabirališta mlijeka u kojima se sakuplja mlijeko od više proizvođača, podržavaju se objekti za preradu mlijeka da održavaju i proširuju otkupnu mrežu. Mjera se odnosi na objekte koji su upisani u Registar odobrenih objekata, koji redovno otkupljuju mlijeko od domaćih proizvođača. Ovu mjeru treba nastaviti i dalje.

Nosilac aktivnosti: Subjekti koji vrše otkup i transport sirovog mlijeka

Rok za obezbjeđivanje odgovarajućih prevoznih sredstava za transport sirovog mlijeka sa gazdinstava do objekata za preradu i uspostavljanje sabirnih centara, po potrebi: kontinuirano, počev od I kvartala 2019. godine

4. Unaprijeđenje sistema za uzimanje uzoraka, označavanje i transport uzoraka sirovog mlijeka

Prilikom sakupljanja sirovog mlijeka od proizvođača zaposleni iz odobrenih objekata za preradu mlijeka (vozači cistijerni za otkup) obavljaju i uzorkovanje sirovog mlijeka od svakog pojedinačnog proizvođača. Pravilnikom o metodama za uzimanje uzoraka i laboratorijska ispitivanja termički obrađenog i sirovog mlijeka, propisana je i oprema za uzimanje uzoraka i način uzimanja uzoraka.

Laboratorija za mljekarstvo je pripremila Uputstvo za uzimanje uzoraka mlijeka i mliječnih proizvoda u skladu sa standardom MEST EN ISO 707:2012. Ovo Uputstvo je distribuirano objektima za preradu mlijeka, međutim obuka lica koja vrše uzorkovanje sirovog mlijeka nije sistemski sprovedena i nije izvršena sertifikacija lica za uzimanje uzoraka sirovog mlijeka. Neophodno je izvršiti obuke zaposlenih lica koja obavljaju uzorkovanje sirovog mlijeka o načinu sakupljanja, uzorkovanja, označavanja i transportovanja sirovog mlijeka i uzetih uzoraka, kako bi se obezbijedio pouzdan i prihvatljiv uzorak za laboratorijsku analizu mlijeka. Laboratorija za mljekarstvo će obučavati i sertifikovati lica za uzimanje uzoraka sirovog mlijeka.

Nosilac aktivnosti: Laboratorija za mljekarstvo

Rok za obuku lica koja obavljaju uzorkovanje sirovog mlijeka: kontinuirano, počev od III kvartala 2018. godine

5. Unaprjeđenje kapaciteta Laboratorije za mljekarstvo

Pravilnikom o metodama za uzimanje uzoraka i laboratorijska ispitivanja termički obrađenog i sirovog mlijeka, propisano je da se za laboratorijsko ispitivanje sirovog mlijeka odnosno utvrđivanje broja mikroorganizama i somatskih ćelija koriste sljedeće metode:

- EN ISO 4833 za broj mikroorganizama na 30°C i
- ISO 13366-1 za broj somatskih ćelija.

Za laboratorijsko ispitivanje sirovog mlijeka odnosno utvrđivanje broja mikroorganizama i somatskih ćelija mogu se primjenjivati i alternativne analitičke metode koje su validovane prema navedenim metodama u skladu sa međunarodno priznatim protokolima.

Laboratorijska ispitivanja kvaliteta sirovog mlijeka, uključujući utvrđivanje ukupnog broja mikroorganizama i somatskih ćelija, vrši Laboratorija za mljekarstvo, koja je u sastavu Biotehničkog fakulteta u Podgorici. Ova laboratorija je akreditovana u skladu sa standardom MEST EN ISO/IEC 17025:2011, od strane nacionalnog akreditacionog tijela. Mlijeko se analizira na tri instrumenta: MilkoScan 4000, Fossomatic 5000 basic i BctoScan FC 100H. Postojeća oprema u funkciji je od 2001. godine i neophodna je njena zamjena. Zbog zastarjelosti opreme identifikovana su ograničenja za efikasan rad, posebno u dijelu laboratorijskih ispitivanja i prezentacije rezultata. Ovo tehničko ograničenje se odražava u nemogućnosti jedinstvenog označavanja uzoraka, nemogućnosti izračunavanja dvomjesečne, odnosno tromjesečne geometrijske sredine broja mikroorganizama odnosno somatskih ćelija, što posledično dovodi do nemogućnosti dugoročnog praćenja dobijenih rezultata po pojedinom proizvođaču sirovog mlijeka.

Propisani kriterijumi za sirovo mlijeko odnose se isključivo na rezultat dobijen obračunom geometrijske sredine u skladu sa Uredbom o posebnim zahtjevima higijene za proizvode životinjskog porijekla. Do 2018. godine, takvi obračuni nijesu sprovedeni ni od strane subjekta/objekta za preradu mlijeka ni od strane Laboratorije za mljekarstvo, nego su se od strane objekta za preradu mlijeka pratili samo pojedinačni mjesečni rezultati ispitivanja, na osnovu kojih su se vršile isplate za isporučeno mlijeko proizvođačima i isplaćivale podrške iz Agrobudžeta.

U 2018. godini, u skladu sa mjerom za unaprjeđenje kvaliteta sirovog mlijeka iz Agrobudžeta, prije isplaćivanja premije za kvalitet sirovog mlijeka, objekti za preradu mlijeka koji otkupljuju sirovo mlijeko imaju obavezu da dostavljaju proračun geometrijske sredine za broj somatskih ćelija i mikroorganizama u skladu sa Uredbom o posebnim zahtjevima higijene

za proizvode životinjskog porijekla, za svakog pojedinačnog proizvođača od kojeg otkupljuju mlijeko, ali i da dostavljaju podatke na osnovu kojih je proračun izvršen. To je postavljeno kao uslov za davanje podrške ministarstva. Proizvođači sirovog mlijeka koji ne zadovoljavaju kriterijume u skladu sa tabelama za prelazne periode navedene Uredbe, moraće postupati sa neusaglašenim mlijekom u skladu sa Planom za postupanje sa neusaglašenim mlijekom koji je sastavni dio ovog Programa. Zbog svega gore navedenog, obezbijeđena su finansijska sredstva za opremanje Laboratorije za mljekarstvo i u toku je tender za nabavku opreme kroz sredstva IPA 2014.

Nosilac aktivnosti: Ministarstvo poljoprivrede i ruralnog razvoja i Laboratorija za mljekarstvo
Rok za opremanje laboratorije i uspostavljanje laboratorijskih ispitivanja u skladu sa propisanim zahtjevima: I kvartal 2019. godine

6. Unaprjeđenje odobrenih objekata za preradu mlijeka

U Crnoj Gori posluje 29 odobrenih objekata u kojima subjekti u poslovanju hranom obavljaju djelatnost prerade mlijeka, od kojih je 10 objekata odobreno u skladu sa Uredbom o uslovima za odstupanje u pogledu izgradnje, uređenja i opremanja objekata koji imaju mali obim proizvodnje, prerade i obrade hrane, u kojima se obavlja djelatnost manjeg obima poslovanja i u kojima se dnevno prerađuje do 750 l sirovog mlijeka.

Crna Gora donijela je Nacionalni program za unaprjeđenje objekata za proizvode životinjskog porijekla i objekata za nus proizvode životinjskog porijekla u julu 2017. godine.

Nosilac aktivnosti: Uprava za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove

Rok: u skladu sa rokovima iz Nacionalnog programa za unaprjeđenje objekata.

7. Unaprjeđenje objekata za preradu mlijeka na poljoprivrednim gazdinstvima

Uredbom o zahtjevima higijene za objekte i prostorije u kojima se proizvode male količine primarnih proizvoda za ishranu ljudi propisani su zahtjevi za higijenu objekata, prostorija i opreme u kojima se proizvode male količine proizvoda, kojima se snabdijevaju krajnji potrošači ili maloprodajni objekti na lokalnom tržištu, posebni zahtjevi higijene za primarne proizvode, vrste primarnih proizvoda i kriterijumi za određivanje malih količina primarnih proizvoda i lokalnog tržišta. Ova uredba primjenjuje se na primarne proizvode za ishranu ljudi koji se proizvode, obrađuju i prerađuju od životinja i bilja uzgajanih na gazdinstvu. Mali proizvođač može da prerađuje najviše 50 litara sirovog mlijeka dnevno i proizvodi sir i kajmak u prostorijama koje su u sastavu stambenog objekta domaćinstva ili da prerađuje više od 50 litara sirovog mlijeka dnevno i proizvodi sir i kajmak u posebnom objektu koji se nalazi na gazdinstvu, ako je neposrednim pregledom utvrđeno da ispunjava zahtjeve higijene za objekte, prostorije i opremu.

Na osnovu podnijetih zahtjeva za upis u Registar registrovanih objekata za preradu mlijeka na gazdinstvu, inspektori su izvršili neposredni pregled gazdinstava i objekata za preradu mlijeka na gazdinstvima, utvrdili stanje i odredili rokove za otklanjanje utvrđenih neusaglašenosti. Sa svih gazdinstava upisanih u registar četiri puta godišnje se uzimaju uzorci sira i kajmaka za ispitivanje mikrobioloških kriterijuma u skladu sa Uredbom o mikrobiološkim kriterijumima za bezbjednost hrane. U slučaju utvrđivanja neusaglašenosti, naređuju se propisane mjere i zabranjuje stavljanje proizvoda na tržište, a dodatno ne isplaćuje se premija u skladu sa mjerom iz Agrobuzeta za podršku preradi mlijeka na gazdinstvu.

Tokom prvog kvartala 2018. godine, Ministarstvo poljoprivrede i ruralnog razvoja je organizovalo zimsku školu za proizvođače hrane koji vrše preradu sirovog mlijeka na sopstvenom gazdinstvu. Edukacija je organizovana u više gradova na sjeveru Crne Gore. U toku je izrada Vodiča za primjenu dobre higijenske prakse za proizvodnju hrane na poljoprivrednim gazdinstvima, planirana je publikacija i distribucija najkasnije do 01. jula 2018. godine. Do aprila 2018. godine, upisano je oko 1000 malih proizvođača sira i kajmaka na poljoprivrednom gazdinstvu.

Nosilac aktivnosti: Uprava za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove
Rok: u skladu sa rokom iz rješenja inspektora za svaki objekat pojedinačno.

8. Unaprjeđenje sistema službene kontrole proizvodnje i prerade mlijeka

Službene kontrole proizvodnje i prerade sirovog mlijeka od primarne proizvodnje sirovog mlijeka na gazdinstvima, preko prerade u objektima za preradu mlijeka i stavljanja na tržište u Crnoj Gori sprovodi Uprava za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove preko nadležnih inspektora.

Na nivou primarne proizvodnje sirovog mlijeka vrši se kontrola zdravstvenog statusa životinja, označavanja i dobrobiti životinja, higijenskih uslova za mužu, sakupljanje, skladištenje, transport i/ili preradu sirovog mlijeka i kontrola rezidua farmkoloških ostataka u sirovom mlijeku u sklopu službenog programa monitoringa rezidua.

Sada nema pravovremenih ni odgovarajućih informacija o rezultatima laboratorijskih analiza sirovog mlijeka, pa samim tim ni mogućnost blagovremenog preduzimanja mjera u slučaju utvrđivanja neusaglašenosti. Informacije o rezultatima analiza sirovog mlijeka na kriterijume kvaliteta sirovog mlijeka od primarnih proizvođača, inspekcija može utvrditi samo tokom službene kontrole objekta za preradu mlijeka. Međutim, ni u tom slučaju inspekcija nema odgovarajuće podatke jer postoje evidencije samo o pojedinačnim mjesečnim izvještajima rezultata analiza bez proračunatog propisanog geometrijskog prosjeka, što otežava i usporava dobijanje pouzadnih podataka o kvalitetu sirovog mlijeka i onemogućava blagovremeno postupanje inspekcije.

Prilikom službene kontrole objekta za preradu mlijeka, pored kontrole propisanih uslova u pogledu infrastrukture i opreme od izuzetne važnosti je pravilna kontrola uspostavljenog sistema samokontrole subjekta u poslovanju hranom. Kroz sistem samokontrole subjekat za preradu mlijeka mora uspostaviti kontrolu svojih dobavljača sirovog mlijeka kao i kontrolu propisanih kriterijuma za sirovo mlijeko koje prerađuje u svom objektu.

Shodno navedenom, neophodno je unaprijediti sistem službene kontrole donošenjem plana službenih kontrola objekata za proizvodnju i preradu sirovog mlijeka sa definisanim predmetom kontrole, učestalošću i metodom kontrole, uključujući i uzimanje uzoraka sirovog mlijeka i proizvoda od mlijeka kroz uspostavljene monitoringe – rezidua, mikrobioloških kriterijuma i kontaminanata.

Takođe, neophodno je unaprijediti sistem obavještanja o utvrđivanju neusaglašenosti uzoraka sirovog mlijeka u odnosu na propisane kriterijume za broj somatskih ćelija, mikroorganizama i prisustvo rezidua antibiotika. Ukoliko se utvrdi neusaglašenost uzorka, svaki objekat za preradu mlijeka mora odmah da prijavi neusaglašenosti nadležnoj inspekciji, nakon čega inspektor vrši kontrolu i naređuje preduzimanje potrebnih mjera za otklanjanje neusaglašenosti.

U cilju uspostavljanja planiranih, ujednačenih i efikasnih službenih kontrola, planirano je donošenje:

- uputstava o sprovođenju službenih kontrola na farmama za proizvodnju mlijeka i objekata za preradu i obradu mlijeka (za inspektore), sa kontrolnim listama za kontrolu gazdinstava i provjeru zahtjeva higijene utvrđenih Uredbom o posebnim zahtjevima higijene za proizvode životinjskog porijekla;
- instrukcija o pregledu sirovog mlijeka namijenjenog javnoj potrošnji, uključujući i procedure za način dostavljanja rezultata ispitivanja laboratorije inspektorima i obavezama/postupanjima proizvođača/preradivača u slučaju neusaglašenih rezultata;

- procedura za razdvajanje i preradu usaglašenog i neusaglašenog mlijeka u objektima za izvoz u EU, sa Uputstvom za sertifikovanje pošiljki mlijeka za izvoz u EU;
- uputstva o načinu i dinamici izvještavanja o službenim kontrolama obavljenim u objektima za preradu mlijeka i proizvoda od mlijeka odobrenim za izvoz u EU.

Kada je u pitanju prerada mlijeka na gazdinstvima, postavljeni principi kontrole proizvodnje i prerade sirovog mlijeka omogućavaju mnogo efektivniju službenu kontrolu. Naime, svaki proizvođač proizvoda na gazdinstvu ima obavezu da se registruje u Upravi za bezbjednost hrane. Svaki proizvođač koji proizvodi i prerađuje više od 50 l sirovog mlijeka, prije upisa u registar podliježe inspekcijskoj kontroli kojom se utvrđuje ispunjenost propisanih zahtjeva za objekat, prostorije i opremu, u skladu sa Uredbom, a uzorkovanje i laboratorijske analize sira i kajmaka se vrše četiri puta godišnje kod svih prerađivača upisanih u Registar. Prilikom službene kontrole, inspektor popunjava kontrolnu listu i istovremeno edukuje proizvođača o zahtjevima za bezbjednost hrane, koje shodno propisima treba da ispuni, a koje garantuju bezbjedan proizvod. U slučaju utvrđivanja neusaglašenosti, inspektor naređuje mjere za otklanjanje infrastrukturnih neusaglašenosti, a po potrebi zabranjuje obavljanje djelatnosti u objektu do otklanjanja neusaglašenosti. U slučaju kada se u uzetom uzorku sira ili kajmaka utvrdi neusaglašenost sa propisanim mikrobiološkim kriterijumima za bezbjednost hrane, inspektor donosi rješenje o zabrani stavljanja u promet do otklanjanja uzroka neusaglašenosti i laboratorijske potvrde o bezbjednosti proizvoda. Dodatno, ministarstvo ne isplaćuje podršku za prerađeno sirovo mlijeko na gazdinstvu u skladu sa mjerom iz Agrobuzeta.

Nosilac aktivnosti: Uprava za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove

Rok za donošenje procedura, instrukcija i uputstava: I kvartal 2019. godine

9. Kreiranje mjera agrarne politike kojima će se postići unaprjeđenje kvaliteta sirovog mlijeka

Kako bi se unaprijedio kvalitet sirovog mlijeka, neophodno je definisanje mjera agrarne politike, koje će kroz podrške obezbijediti postizanje zadatih ciljeva ovog Programa, odnosno krajnjeg cilja – unaprjeđenje kvaliteta sirovog mlijeka u Crnoj Gori. Obzirom da se Agrobudžet priprema svake godine, treba analizirati efekte mjera koje su se sprovodile u prethodnoj godini i na bazi toga kreirati mjere kojima će se postići najefikasnije unaprjeđenje kvaliteta sirovog mlijeka.

Takve mjere podrške treba da doprinesu unaprjeđenju sistema proizvodnje mlijeka i proizvoda od mlijeka, počevši od primarne proizvodnje i uslova za uzgoj, ishranu, zdravstvenu zaštitu i dobrobit životinja i higijenu prostorija u kojima se drže životinje, preko higijene muže, čuvanja, transporta i skladištenja sirovog mlijeka, do unaprjeđenja objekata, prostorija i opreme u kojima se vrši prerada sirovog mlijeka, kako bi se dobio bezbjedan proizvod.

Podrške bi se mogle kreirati kao:

- stimulansi za EU zahtijevani kvalitet sirovog mlijeka;
- subvencije za nabavku opreme za mužu i hladjenje mlijeka;
- subvencije za izgradnju i unaprjeđenje objekata za držanje životinja i odlaganje stajnjaka;
- subvencije za izgradnju sabirnih centara za mlijeko, itd.

Dobrim planiranjem mjera agrarne politike, uključujući finansijska sredstva obezbjeđena iz državnog budžeta, ali i drugih dostupnih fondova (MIDAS, IPARD, FADIS, donacije) moguće je značajno ubrzati proces unaprjeđenja kvaliteta sirovog mlijeka.

Nosilac aktivnosti: Ministarstvo poljoprivrede i ruralnog razvoja

Rok: mjere podrške kroz Agrobudžet, kontinuirano počev od 2019. godine

PLAN ZA POSTUPANJE SA NEUSAGLAŠENIM SIROVIM MLIJEKOM

Odobreni objekti za preradu mlijeka nakon dobijanja rezultata o neusaglašenom mlijeku (povećan broj mikroorganizama i somatskih ćelija) odmah prestaju da vrše otkup sa gazdinstva sa kojeg potiče to mlijeko. Na gazdinstvu se preduzimaju mjere za otkrivanje i otklanjanje uzroka neusaglašenosti (zdravstveni pregled životinja / vimena, liječenje životinja, po potrebi, preporuke za poboljšanje higijene). Do postizanja usaglašenosti takvo mlijeko se ne može stavljati na tržište.

U odobrenim objektima za preradu mlijeka vrši se i provjera na prisustvo rezidua antibiotika i u slučaju pozitivnog nalaza, neusaglašeno mlijeko ne ulazi u proces proizvodnje, već se uništava na propisan način.

Treba napraviti razliku za period do 2017. godine i period od početka 2018. godine, kada se kroz mjere Agobudžeta po prvi put subvencionira samo mlijeko koje je u skladu sa Uredbom o posebnim kriterijumima higijene hrane životinjskog projekla. Ukoliko i pored svih sprovednih mjera sa ciljem poboljšanja kvaliteta sirovog mlijeka, ne uspije da se postigne zahtijevani kvalitet, sa tim mlijekom će se postupati na način kako je propisano Pravilnikom o klasifikaciji i postupanju sa nusproizvodima životinjskog porijekla i metodama prerade nus proizvoda.

Za sirovo mlijeko koje je namijenjeno za izvoz u EU, subjekti koji posluju hranom, biće dužni da obezbijede odvojeno sakupljanje, preradu, označavanje i skladištenje. Objekti koji vrše otkup mlijeka koji ne ispunjava propisane standarde i koji prerađuju takvo mlijeko svoje proizvode će moći da stavljaju isključivo na tržište Crne Gore i tržišta trećih zemalja u skladu sa odredbama člana 12 Regulative 178/2002 Evropskog parlamenta i Savjeta o utvrđivanju opštih načela i uslova zakona o hrani, osnivanju Evropske agencije za bezbjednost hrane te utvrđivanju postupaka u područjima bezbjednosti hrane.

Crna Gore će uspostaviti način obilježavanja tih proizvoda šest mjeseci prije pristupanja EU, tako da će se jasno razlikovati od proizvoda koji su namijenjeni tržištu EU.

Dinamički plan preduzimanja aktivnosti sa ciljem unaprjeđenja kvaliteta sirovog mlijeka

Dinamički plan za unaprjeđenje kvaliteta sirovog mlijeka - cilj 2026. godine 80% sirovog mlijeka usklađeno sa EU zahtjevima									
Aktivnost	godina								
	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026
kontinuirano usaglašavanje nacionalnih sa EU propisima									
Uspostavljanje baze podataka gazdinstava na kojima se proizvodi sirovo mlijeko i objekata za preradu mlijeka na gazdinstvima									
Unaprjeđenje sistema proizvodnje, sakupljanja i transporta sirovog mlijeka									
sprovođenje obuke proizvođača mlijeka									
obezbjedivanje odgovarajućih prevoznih sredstava za transport sirovog mlijeka sa gazdinstava do objekata za preradu i uspostavljanje sabirnih centara, po potrebi									
Unaprjeđenje sistema za uzimanje uzoraka, označavanje i transport uzoraka sirovog mlijeka									
Unaprjeđenje kapaciteta Laboratorije za mljekarstvo									
Unaprjeđenje odobrenih objekata za preradu mlijeka									
Unaprjeđenje objekata za preradu mlijeka na poljoprivrednim gazdinstvima									
Unaprjeđenje sistema službene kontrole proizvodnje i prerade mlijeka									
Kreiranje mjera agrarne politike kojima će se postići unaprjeđenje kvaliteta sirovog mlijeka									
PLAN ZA POSTUPANJE SA NEUSAGLAŠENIM SIROVIM MLIJEKOM									

MISIJA DIREKTORATA F – DIREKTORAT ZA REVIZIJU ZDRAVLJA I HRANE I ANALIZE

Crna Gora pozdravlja sprovedenu misiju Direktorata F - Direktorata za reviziju zdravlja i hrane i analize koja je sprovedena u novembru 2017. godine, a čije su preporuke ugrađene u ovaj plan i koje će biti od izuzetne koristi za realizaciju aktivnosti utvrđenih ovim Planom.

Crna Gora će redovno, a najmanje jednom godišnje ažurirati podatke koje se tiču kvaliteta sirovog mlijeka i dostavljati ih Evropskoj komisiji sve do 2026. godine.

PRILOG 1

STATISTIČKI PODACI

U Crnoj Gori, sektor stočarstva predstavlja značajan sektor poljoprivrede. Stočarstvo je najrazvijenije u sjevernom i centralnom regionu Crne Gore, u ruralnim područjima.

Prema zvaničnim statističkim podacima iz 2016. godine u Crnoj Gori ima 59.583 krava za mužu, 95.243 ovaca za mužu i 21.429 koza za mužu (Tabela 1.1).

Tabela 1.1: Broj gazdinstava i muznih životinja 2016. godine

Poljoprivredna gazdinstva	Ukupan broj gazdinstava	Goveda			Ovce			Koze		
		Gazdinstva	Ukupno	Krave za mužu	gazdinstva	ukupno	Ovce za mužu	gazdinstva	ukupno	Koze za mužu
2016	31206	21939	89269	59583	5514	191992	95243	3365	31458	21429

Izvor: Monstat

Prema podacima zvanične statistike u 2016. godini, prosječno gazdinstvo sa govedima je bilo veličine 4 goveda po gazdinstvu, prosječno gazdinstvo sa ovacima - 35 ovaca po gazdinstvu i prosječno gazdinstvo sa kozama - 9 koza po gazdinstvu.

Ministarstvo poljoprivrede i ruralnog razvoja aktivno sprovodi mjere razvoja stočarske proizvodnje i kao što je podrška nabavci steonih junica i podrška kroz direktna plaćanja u stočarskoj proizvodnji (premije po grlu za krave i priplodne junice).

U Crnoj Gori se na poljoprivrednim gazdinstvima proizvode proizvodi od mlijeka primjenom tradicionalnih postupaka, pa je jedna od mjera iz Agrobudžeta i podrška preradi na gazdinstvu sirovog mlijeka od sopstvenih životinja. Ova mjera iz Agrobudžeta se daje kao podrška od 2017. godine i doprinijela je tome da u martu mjesecu 2018. godine u Registar gazdinstava koji se bave preradom sirovog mlijeka na gazdinstvu ima upisano oko 1.000 gazdinstava – malih proizvođača sira i kajmaka, koji svoje proizvode mogu stavljati isključivo na lokalno tržište.

Ukupna proizvodnja mlijeka u Crnoj Gori procjenjuje se na oko 180 miliona litara godišnje, od čega se oko 15% prerađuje u odobrenim objektima za preradu mlijeka. Ostale količine mlijeka su van sistema otkupa za potrebe odobrenih objekata za preradu mlijeka i koriste se dijelom na gazdinstvima za sopstvenu potrošnju, a veći dio se prerađuje na gazdinstvima u proizvode od mlijeka (sir i kajmak). Ovi proizvodi pojavljuju se na tržištu preko objekata za prodaju hrane na malo (trgovine, ugostiteljski objekti, pijace). Međutim, i dalje se značajne količine realizuju direktnom prodajom na gazdinstvu porijekla. Tržište za proizvode od mlijeka se značajno uvećava tokom turističke sezone, kada se kroz ponudu turistima plasira značajna količina ovih tradicionalno prepoznatih crnogorskih proizvoda – tzv. „skriveni izvoz“.

U 2017. godini, u Crnoj Gori je 26 odobrenih objekata za preradu mlijeka vršilo otkup mlijeka sa oko 2000 poljoprivrednih gazdinstava sa kojih je otkupljeno 25.901.588 litara mlijeka.

Tabela 1.2: Ukupan broj analiziranih uzoraka sirovog mlijeka po objektima za preradu mlijeka u 2017. godini

Objekat za preradu mlijeka	Broj uzoraka	Objekat za preradu mlijeka	Broj uzoraka
AmiProm - Rožaje	2877	Miljanić - Nikšić	109
Car Invest - Kotor	18	Milka - Pavino Polje	1554
Čipranić Company - Nikšić	12	Milka MDK - B. Polje	722
Sirara Čevo - Katunjanka	936	Milmarc Group - CT	282
Cijevna – Podgorica	512	Monte Bianco - DG	266
D&D Kadija - Cetinje	745	"Nika"- Nikšić	342
Dijamant Montenegro - PG	908	Niksen Čavor - Njeguši	110
Dona - Danilovgrad	7	Pljevaljska mljekara - PV	2336
Drezga - Podgorica	1242	RM Komerc - Pljevlja	1440
Eko Milk Radmanci	177	Srna - Nikšić	11089
Intertehna - Berane	889	Turo - Njeguši	710
Lazine - Danilovgrad	21718	Union Aliment - PG	133
MiaMar - Cetinje	219	Vulaš - Čevo	738
Ukupno			50091

Izvor: Laboratorija za mljekarstvo

ZAKONODAVNI OKVIR

Za sektor proizvodnje mlijeka definisan je veliki broj zahtjeva sadržanih u sledećim propisima:

- **Zakon o bezbjednosti hrane (Sl. list CG, 57/15)** - propisuje obaveze subjekata u poslovanju hranom i uslove bezbjednosti koje mora ispuniti hrana koja se stavlja na tržište u svim fazama proizvodnje, od primarne proizvodnje, prerade, obrade, stavljanja na tržište, kao i označavanje i druge zahtjeve bezbjednosti.
- **Zakon o veterinarstvu (Sl. list CG, 30/12, 48/15, 52/16)** – propisuje obavezne mjere zdravstvene zaštite životinja od zoonoza (bolesti prenosivih hranom), upotrebu veterinarskih lijekova i način praćenja i otkrivanja nedozvoljenih farmakoloških ostataka u tkivima, izlučevinama i proizvodima životinjskog porijekla.
- **Zakon o identifikaciji i registraciji životinja (Sl. list RCG, 48/07 i Sl. list CG 73/10 i 48/15)** – propisuje obaveznu identifikaciju i registraciju životinja i gazdinstava.
- **Uredba o higijeni hrane (Sl. list CG, 13/16)** - propisuje zahtjeve koje moraju ispunjavati objekti (prostorije) u kojima se vrši sakupljanje, skladištenje i prerada mlijeka, ličnu higijenu i zdravlje lica koja rukuju hranom, zahtjeve za snabdijevanje vodom proizvodnih objekata, transport, termičku obradu hrane, upravljanje otpadom od hrane i druge zahtjeve.
- **Uredba o mikrobiološkim kriterijumima za bezbjednost hrane (Sl. list CG, 26/16)** – propisuje mikrobiološke kriterijume za hranu, higijenu procesa, bezbjednost hrane, studijska ispitivanja hrane i način uzimanja uzoraka i ispitivanja hrane.
- **Uredba o posebnim zahtjevima higijene za proizvode životinjskog porijekla (Sl. list CG, 32/16, 80/16 i 57/17)** - propisuje zdravstvene zahtjeve za proizvodnju sirovog mlijeka i kolostruma, higijenske zahtjeve za proizvodnju mlijeka i kolostruma, kriterijume kvaliteta sirovog mlijeka i kolostruma u odnosu na broj mikroorganizama i somatskih ćelija, zahtjeve za proizvode od mlijeka i kolostruma, pakovanje, ambalažiranje i označavanje proizvoda. Ovom Uredbom su utvrđeni i prelazni periodi za postepeno usaglašavanje kvaliteta sirovog mlijeka u skladu sa EU zahtjevima.
- **Uredba o uslovima za odstupanje u pogledu izgradnje, uređenja i opremanja objekata koji imaju mali obim proizvodnje, prerade i obrade hrane (Sl. list CG, 21/16)** – propisuje uslove za odstupanja u pogledu izgradnje, uređenja i opremanja objekata u kojima se dnevno prerađuje do 750 l sirovog mlijeka ili koji proizvode tradicionalne proizvode ili koriste tradicionalne metode proizvodnje u preradi mlijeka.
- **Uredba o zahtjevima higijene za objekte i prostorije u kojima se proizvode male količine primarnih proizvoda za ishranu ljudi (Sl. list CG, 59/16 i 06/18)** - propisuje zahtjeve za objekte, prostorije i opremu na porodičnim poljoprivrednim gazdinstvima, koji proizvode sir i kajmak od sopstvenih životinja.
- **Pravilnik o metodama za uzimanje uzoraka i laboratorijska ispitivanja termički obrađenog i sirovog mlijeka (Sl. list CG, 40/16)** - propisuje metode za uzimanje uzoraka i laboratorijsko ispitivanje termički obrađenog i sirovog mlijeka, odnosno utvrđivanje broja mikroorganizama i somatskih ćelija;
- **Pravilnik o načinu vršenja službenih kontrola proizvoda životinjskog porijekla namijenjenih ishrani ljudi (Sl. list CG, 27/16)** - propisuje način vršenja službenih kontrola proizvoda životinjskog porijekla namijenjenih ishrani ljudi;
- **Pravilnikom o klasifikaciji i postupanju sa nusproizvodima životinjskog porijekla i metodama prerade nus proizvoda (Sl. list CG, 45/15)** – propisuje način postupanja

i metode prerade nusproizvoda životinjskog porijekla koji nijesu namijenjeni za ishranu ljudi.

PRILOG 3

KVALITET MLIJEKA U CRNOJ GORI

Tabela 3.1: Pregled kvaliteta mlijeka period 2011 – 2017. godine

God.	Mast	Proteini
	%	%
2011	4.00	3.22
2012	3.97	3.23
2013	3.98	3.26
2014	3.99	3.26
2015	4.02	3.23
2016	4.04	3.24
2017	4.07	3.22

Izvor: Laboratorija za mljekarstvo

Tabela 3.2: Analizirani uzorci sirovog mlijeka za potrebe odobrenih objekata za preradu mlijeka u periodu od 01.01.2017. do 31.12.2017. po mjesecima

Mjesec	Broj	Mast	Proteini	Somatske ćelije	Bakterije
		%	%	(x 000)	(x 000)
Januar	3524	4.28	3.30	415	864
Februar	4368	4.03	3.21	421	1376
Mart	4194	3.96	3.19	415	1806
April	4074	3.94	3.20	405	1590
Maj	4276	3.95	3.22	468	3053
Jun	4251	3.94	3.16	500	3283
Jul	4322	3.81	3.07	634	2060
Avgust	4192	4.00	3.12	556	3128
Septembar	4160	4.14	3.24	494	1745
Oktobar	4118	4.18	3.29	450	1616
Novembar	4286	4.30	3.31	435	1438
Decembar	4326	4.36	3.32	447	930
Ukupno/Prosjek	50091	4.07	3.22	470	1907

Izvor: Laboratorija za mljekarstvo

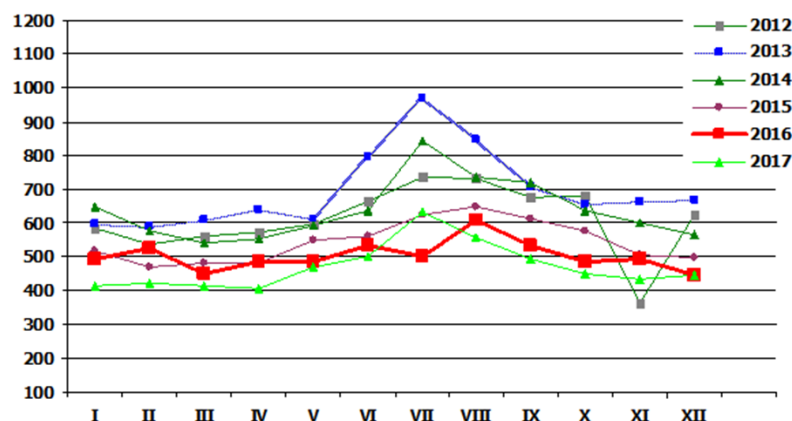
Iz navedenih rezultata može se vidjeti da je hemijski kvalitet otkupljenog mlijeka veoma dobar. Sadržaj masti (4.07%) i proteina (3.22%) odgovara vrijednostima navedenim u Pravilniku o kvalitetu i drugim zahtevima za mleko, mlečne proizvode, kompozitne mlečne proizvode i starter kulture (Sl. list SRJ, 26/02, Sl. list SCG 5/04, 56/03 i 4/04).

Prosječan broj somatskih ćelija tokom godine je varirao. Povećanje broja somatskih ćelija utvrđeno je u toku ljetnih mjeseci. U odnosu na 2016. godinu, prosječan broj somatskih ćelija je za 7.2% manji. Ukupan broj bakterija u 2017. godini u prosjeku je iznosio 1.907.000, što je 24.6% niže od prethodne godine. Ukoliko se posmatraju prosjeci ukupnog broja i bakterija i somatskih ćelija po mjesecima, vidi se da su najveće vrijednosti u ljetnim mjesecima. To ukazuje da proizvođači mlijeka ne posvećuju dovoljno pažnje higijenskim uslovima pri muži ili problem predstavlja neadekvatno hlađenje i skladištenje mlijeka do dolaska otkupljivača, odnosno do dostavljanja uzorka u laboratoriju.

Znači, problem je uočen na novou primarne proizvodnje mlijeka, koji se ogleda kroz nedovoljno znanje i/ili primjenu držaoca životinja zootehničkih i higijenskih mjera na gazdinstvu. Na nivou gazdinstava treba posvetiti posebnu pažnju obukama proizvođača sirovog mlijeka o sistemu proizvodnje mlijeka uključujući zahtjeve za zdravlje, ishranu i dobrobit životinja, sprovođenje i evidenciju liječenja životinja, higijenu muže, higijenu i način čuvanja sirovog mlijeka, kontrolu kvaliteta sirovog mlijeka i dr.

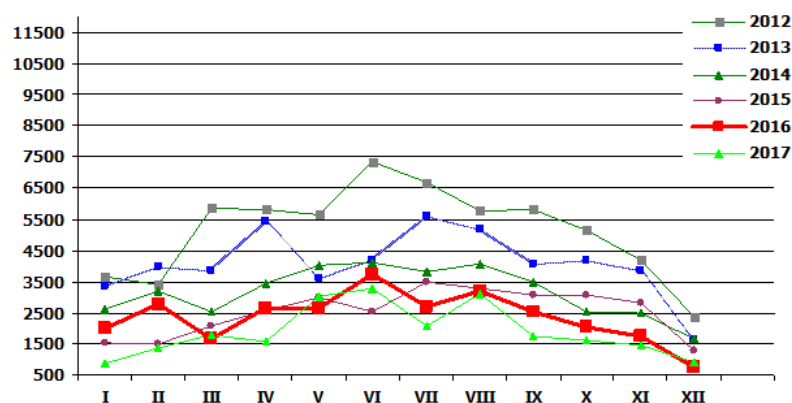
Linije kretanja broja somatskih ćelija i ukupnog broja bakterija za 2017. godinu najniže su u poslednjih šest godina (period 2012/2017).

Grafikon 3.1. Broj somatskih ćelija u periodu 2012. - 2017. po mjesecima

Izvor: Laboratorija za mljekarstvo

Grafikon 3.2. Ukupan broj bakterija u periodu 2012. - 2017. godini po mjesecima

Izvor: Laboratorija za mljekarstvo

Tabela 3.3. Broj i procenat uzoraka kravljeg mlijeka koji su ostvarili premije (2017)

PREMIJA, €			
	0.03 € 0 - 100.000 bakterija 0 - 400.000 s. ćelija	0.01 € 100.000- 200.000 bakterija 0 - 400.000 s. ćelija	0 € više od 200.000 bakterija više od 400.000 s. ćelija
Januar	1252	228	2044
Februar	1238	292	2838
Mart	1084	257	2853
April	1150	266	2658
Maj	803	259	3214

Jun	736	230	3285
Jul	691	188	3443
August	737	217	3238
Septembar	997	267	2896
Oktoibar	992	262	2864
Novembar	1182	295	2809
Decembar	1425	322	2579
UKUPNO	12287	3083	34721
%	24.53	6.15	69.32

Izvor: Laboratorija za mljekarstvo

U februaru 2015. godine Laboratorija za mljekarstvo je uspješno implementirala metodu za analizu kozjeg i ovčjeg mlijeka, pa je od marta 2015. zvanično počela sa analizom pomenutih vrsta mlijeka. Broj uzoraka i kvalitet kozjeg mlijeka u 2017. godini predstavljeni su u Tabeli 3.4.

Tabela 3.4. Analiza kozjeg sirovog mlijeka

Mjesec	Broj	Mast, %	Protein, %	S.ćelije,(x 000)	Bakterije, (x 000)
Januar	-	-	-	-	-
Februar	-	-	-	-	-
Mart	19	3.95	3.30	626	2259
April	28	3.85	3.15	555	2208
Maj	41	4.70	3.13	634	1490
Jun	50	3.79	2.96	987	3715
Jul	55	4.04	2.91	1516	3856
August	56	4.24	3.03	1278	1174
Septembar	49	4.77	3.43	1369	3485
Oktoibar	48	5.17	3.68	1912	3398
Novembar	43	5.58	4.06	1474	895
Decembar	7	6.73	3.42	1504	1377
Ukupno/Prosjeck	396	4.68	3.31	1185	2386

Izvor: Laboratorija za mljekarstvo

Ministarstvo poljoprivrede i ruralnog razvoja uvelo je premije za kvalitet sirovog kozjeg i ovčjeg mlijeka, a Laboratorija za mljekarstvo obračunava premije za potrebe objekata za preradu mlijeka. Parametar za određivanje visine premija je ukupan broj bakterija. Premija od 0.02€ se daje za mlijeko koje ima manje od 1.500.000 bakterija.

Tabela 3.5. Broj i procenat uzoraka kozjeg mlijeka koji su ostvarili premije (2017)

	Broj uzoraka	PREMIJA, €	
		0.02 € 0 – 1.500.000 bakterija	0 € više od 1.500.000 bakterija
Januar	-	-	-
Februar	-	-	-
Mart	19	17	2
April	28	22	6
Maj	41	33	8
Jun	50	41	9
Jul	55	47	8

August	56	43	13
Septembar	49	38	11
Oktober	48	44	4
Novembar	43	40	3
Decembar	7	6	1
UKUPNO	396	331	65
%	100.00	83.59	16.41

Izvor: Laboratorija za mljekarstvo

U Tabeli 3.6 predstavljen je broj i kvalitet analiziranih uzoraka sirovog ovčjeg mlijeka u 2017. godini.

Tabela 3.6. Analiza ovčjeg sirovog mlijeka

Mjesec	Broj	Mast, %	Protein, %	S.ćelije, (x 000)	Bakterije, (x 000)
Maj	2	7.56	5.71	1236	1303
Jun	6	7.79	5.69	813	148
Jul	9	7.79	5.69	957	1099
August	10	7.75	5.165	1081	896
Septembar	2	9.82	7.46	993	2
Oktober	1	5.75	3.5	266	741
Ukupno/Prosjeck	30	7.74	5.54	891	698

Izvor: Laboratorija za mljekarstvo

U periodu od juna do novembra 2017. godine, što se poklapa sa periodom laktacije ovaca, ukupno je bilo 30 uzoraka ovčjeg mlijeka. Proizvođači nijesu donosili mlijeko u ranom periodu laktacije jer je to period kada se ovčje mlijeko najčešće koristi za ishranu jagnjadi.

U tabeli 3.7. predstavljen je broj uzoraka sirovog ovčjeg mlijeka koji su ostvarili premije. Parametar za određivanje premije je ukupan broj bakterija. Premija od 0.02 € dodjeljuje se mlijeku koje ima manje od 1.500.000 bakterija po mililitru.

Tabela 3.7. Broj i procenat uzoraka ovčjeg mlijeka koji su ostvarili premije (2017)

	Broj uzoraka	PREMIJA, €	
		0.02 € 0 – 1.500.000 bakterija	0 € više od 1.500.000 bakterija
Maj	2	1	1
Jun	6	3	3
Jul	9	6	3
August	10	8	2
Septembar	2	2	0
Oktober	1	1	0
UKUPNO	30	21	9
%	100.00	70	30

Izvor: Laboratorija za mljekarstvo

U toku 2017. godine Laboratorija za mljekarstvo je analizirala i magareće mlijeko. Analizirana su tri uzorka. Rezultati kvaliteta magarećeg mlijeka predstavljeni su u tabeli 3.8.

Tabela 3.8. Kvalitet sirovog magarećeg mlijeka (2017)

Mjesec	Broj	Mast, %	Protein, %	S.ćelije, (x 000)	Bakterije, (x 000)
Januar	1	1.06	1.63	8	2
April	1	1.36	1.17	8	2
Oktobar	1	0.18	1.46	2	3
Ukupno/Prosjeck	3	0.87	1.42	6	2

Izvor: Laboratorija za mljekarstvo

Uredbom o posebnim zahtjevima higijene za proizvode životinjskog porijekla, utvrđeni su kriterijumi za broj somatskih ćelija i mikroorganizama kao i prelazni periodi za postepeno usaglašavanje kvaliteta sirovog mlijeka u skladu sa standardima EU i to:

Kriterijumi koje treba da ispunjava sirovo kravlje mlijeko i kolostrum u odnosu na broj mikroorganizama i somatskih ćelija **do 31. decembra 2018. godine** dati su u Tabeli 1:

Tabela 1

Broj mikroorganizama (broj kolonija na podlozi) na 30 °C (u 1 ml)	≤1000 000 (*)
Broj somatskih ćelija (u 1 ml)	≤400 000 (**)

Kriterijumi koje treba da ispunjava sirovo kravlje mlijeko i kolostrum u odnosu na broj mikroorganizama i somatskih ćelija **do 31. decembra 2021. godine** dat su u Tabeli 2:

Tabela 2

Broj mikroorganizama (broj kolonija na podlozi) na 30 °C (u 1 ml)	≤600 000 (*)
Broj somatskih ćelija (u 1 ml)	≤400 000 (**)

Kriterijumi koje treba da ispunjava sirovo kravlje mlijeko i kolostrum u odnosu na broj mikroorganizama i somatskih ćelija **do 31. decembra 2024. godine** dat su u Tabeli 3:

Tabela 3

Broj mikroorganizama (broj kolonija na podlozi) na 30 °C (u 1 ml)	≤200 000 (*)
Broj somatskih ćelija (u 1 ml)	≤400 000 (**)

Kriterijumi koje treba da ispunjava sirovo kravlje mlijeko i kolostrum u odnosu na broj mikroorganizama i somatskih ćelija datih u Tabeli 4 primjenjivaće se **od 31. decembra 2026. godine**.

Tabela 4

Broj mikroorganizama (broj kolonija na podlozi) na 30 °C (u 1 ml)	≤100 000 (*)
Broj somatskih ćelija (u 1 ml)	≤400 000 (**)

Ovom uredbom definisan je i način izračunavanja kvaliteta sirovog mlijeka na osnovu uzetih uzoraka sa svakog pojedinačnog gazdinstva.

Propisano je da se:

(*) broj mikroorganizama (broj kolonija na podlozi) na 30 °C (u 1 ml) određuje izračunavanjem geometrijske sredine u toku dvomjesečnog perioda, sa najmanje dva uzorka mjesečno; a

(**) broj somatskih ćelija (u 1 ml) određuje izračunavanjem geometrijske sredine u toku tromjesečnog perioda, sa najmanje jednim uzorkom mjesečno, ukoliko nadležni organ ne odredi neku drugu metodologiju koja ima u vidu sezonske varijacije u proizvodnim količinama.

Sirovo mlijeko i kolostrum drugih životinja treba da ispunjava kriterijume kvaliteta u pogledu broja mikroorganizama datih u Tabeli 5 ovog dijela

Tabela 5

Broj mikroorganizama (broj kolonija na podlozi) na 30 °C (u 1 ml)	≤ 1 500 000 (*)
---	-----------------

(*) Geometrijska sredina u toku dvomjesečnog perioda, sa najmanje dva uzorka mjesečno

Sirovo mlijeko koje potiče od drugih vrsta životinja, osim krava, a koje je namijenjeno za proizvodnju proizvoda od sirovog mlijeka postupkom koji ne uključuje termičku obradu, treba da ispunjava kriterijume kvaliteta u pogledu broja mikroorganizama datih u Tabeli 6 ovog dijela.

Tabela 6

Broj mikroorganizama (broj kolonija na podlozi) na 30 °C (u 1 ml)	≤500 000 (*)
---	--------------

(*) Geometrijska sredina u toku dvomjesečnog perioda, sa najmanje dva uzorka mesečno.

U skladu sa mjerama iz Agrobudžeta za 2018. godinu, premije za sirovo mlijeko, koje se daju po osnovu kvaliteta sirovog mlijeka koje otkupljuju objekti za preradu mlijeka, davaće se samo za mlijeko koje ispunjava kriterijume iz Uredbe o posebnim zahtjevima higijene za proizvode životinjskog porijekla, date u Tabeli 1. Proračun geometrijske sredine, vršiće objekti za preradu mlijeka koji u ovom trenutku jedini imaju podatke o gazdinstvu sa kog je uzet uzorak i te proračune, zajedno sa svim ostalim neophodnim podacima na osnovu kojih je vršen proračun, dostavljaće Ministarstvu poljoprivrede i ruralnog razvoja, koje će vršiti provjere prije isplate premija za ovu mjeru.

Očekivano je da se kroz mjere podrške iz Agrobudžeta stimuliše unaprjeđenje kvaliteta sirovog mlijeka. Kada držaoci životinja ne budu dobijali premije ukoliko nemaju usklađeno mlijeko sa propisnim kriterijumima, potrudice se da sprovedu sve neophodne mjere (koje se odnose najčešće na zdravlje životinja, higijenu objekata u kojima se drže životinje, higijenu muže, čuvanja i rashlađivanja mlijeka i dr.) kojima se obezbjeđuje bolji kvalitet sirovog mlijeka.